

ATATÜRK VE LİDERLİK

HİDAYET VAHAPOĞLU*

Lider kavramı; sosyal nitelikli pek çok kavram gibi değişik yaklaşımlar nedeniyle farklı tanımlanan kavramlardan biridir. Askerî lider, sosyal lider, siyasal lider vb. gibi çeşitli alanlara yönelik liderlik tanımlamaları ve yakıştırmaları mevcuttur.

Lider, toplum birliği ve kişiliği üzerinde gözle görülebilen, hissedilebilen ve bir önceki durumla farklılığı ayırt edilebilen etkileri yapan kişidir. Liderliğin ölçüsü bu etkilerin yarattığı değişimler ve değişmelerin toplum açısından kısa sürede kabul edilebilirlik durumudur. Lider toplumun tecrübelerini değerlendiren, düzenleyen ve bu tecrübeler yoluyla toplumun gücünden yararlanabilen kişidir. Bu nedenle lider ile yöneticinin karıştırılması gerekir. Lider büyük planların fikir babası, yaratıcısı, planlayıcısı ve ilk hareketleri veren, ivme kazandırandır. Yönetici ise bu planların gerçekleştirilmesini sağlamakla görevlendirilendir. Yöneticilerin kısmi ve genel başarıları da etkili liderlerin kontrolindedir.

Toplumun yapısına yön verenler, çoğunluk olanlar değil onlara hedef ve ideal veren, onları organize eden, onları hedefe yönlendirenlerdir. Yani liderlerdir. Bu nedenle liderler içinden çıktığı toplumun diğer bireylerinden farklılıklar gösterir. Liderler sosyal ve yönetsel davranışlar itibariyle toplumun bütününden farklı ve toplum normlarının uygulanmasında daha serbest dolayısıyla ilk başlangıç hareketleri genellikle toplumsal değerlerden sapma olarak yorumlanan ve bir ölçüde tepki alan kişilerdir. Mevcut toplumsal değerlerden farklı olan algılama ve tepki ile toplumun genelinden farklılık gösteren davranışlar lider kişilikleri belirgin hale getirir. Bu özellikler sosyal çevre ve içinde bulunduğu kurum/örgüt açısından fark edilebilen özellikleri doğurur. Ve sonuçta diğerlerinden farklı olan insan yani lider, başkalarının etrafında birleştiği insan haline gelir.

Sosyal psikolojide liderlik özellikleri iki ana grupta toplanmaktadır. Bunlar otoriter lider ve demokratik liderdir. Otoriter lider; yönetimin tüm

* Dr.,Araştırmacı, Yazar.

fonksiyonlarında mutlak belirleyicidir. Yönetime kaulan tüm unsurlar liderin mutlak uygulayıcısıdır. Konumları gereği de olsa liderin yönetim fonksiyonları üzerinde oynadığı role etki edemezler. Fertlerin sorumlulukları lider tarafından belirlenir. Fert yetkisi olmayan ancak sorumluluğu olan hatta sorumlulukları altında bunalan bir özelliktedir. Yöneten ve yönetilenlerle olan ilişkinin her aşaması, lider tarafından belirlenmiştir. Lider genellikle yöneten grup ve halk ile kendi arasında, belirli mesafeleri özellikle koyar. Bu mesafenin kapatılmaması onun için özel bir önem taşır. Sosyal mesafe onun için otoritesini hissedeceği en önemli durumdur. Kendinin dışındakilerden bu mesafeyi mutlak suretle korumalarını ister. Liderliğini yaptığı toplumun ve yönetime iştirak eden herkesin, kendisine mutlak suretle itaat etmesini, vahiy niteliğinde gördüğü buyruklarına boyun eğmesini, sadakat etmesini ister. Nitelikli kadrolara ihtiyaç duymasına rağmen bireysel üstünlükler onu rahatsız eder, çevresindeki insanlardan sürekli kuşulanır ve komplo teorileri ile tedirginlik duyar. Otoriter liderlerin cesaretleri, kararlılığı ve iradeleri ile etkili dış görünüşü dışında uzun vadeli toplumsal liderlik yapma şansları ve özellikleri yoktur. Bu nedenle belli bir süre sonra otoriter liderden despotizme, totaliter özelliklere kaymalar ve bu özelliklerin gerektirdiği davranışlara yönelik sapmalar başlar. Bu nedenle dengesizlikler, tutarsızlıklar, uzun vadeli planlamalara esas olarak sezinleme eksiklikleri ve sonuçta başarısızlıklar gözükmeye başlar. Bu durum ise liderliğin sonu demektir. Yakın dünya tarihi bu örneklerle doludur. Mussolini, Hitler ve Stalin gibilerinin yönetimleri döneminde yaşanan olaylar ve bu olayların dünya ve bölge tarihine etkileri tipik örneklerdir.

Demokratik liderler ise yönetimin tüm fonksiyonlarına grup üyelerinin katılımını isterler. Lider, yöneten grupla yakın diyalog-istişare halinde olduğu ve böyle bir davranış beklediği için karar alma aşamasında çok sayıda insandan ve bu insanların farklı fikirlerinden yararlanır. Kararlarındaki isabet, uygulamalarındaki tutarlılık için temel dayanak teşkil eder. Lider yetkileri paylaşmıştır. Paylaşılan yetki oranında, bu yetkiyi kullanan kişi sorumluluk altındadır. Dolayısıyla sorumluluğu olmayan yetki ya da yetkisiz sorumluluk gibi bir durum söz konusu değildir. Lider, grup içindeki bireylerin yeteneklerine ve beklentilerine önem verdiği için, fertler yeteneklerini azami oranlarda kullanmayı gönüllü bir zorunluluk olarak hissederler. Bu durum ise hedefte birliği, grup ruhu ve dinamizmini, irade ve dayanıklılığı beraberinde getirir.

Sosyal psikolojide kabul edilen diğer bir lider tipi ise karizmatik lider tipidir. Karizmatik lider; otoriter liderin özellikleri ile demokratik liderin özelliklerinin bileşkesi durumundadır. Otoriter liderliğin cesareti, kararlılığı ve iradeleri ile demokratik liderliğin paylaşıcı, danışıcı, özendirici, yönlendirici ve yetki verici özelliklerini birleştirmiştir. Zaman, zemin ve diğer şartlara göre otoriter ve demokratik liderliğin sentezini aynı şahısta gözleyebiliriz. Karizmatik liderler toplumları peşinden sürükleyen, onlara idealler veren, fertlerin duygu, düşünce ve davranışlarına kalıcı nitelikte etkide bulunan, özetle insanların her yönüne hitap edip onları şekillendiren ve istediği yöne kanalize edebilen insanlardır. Bu nedenle karizmatik liderleri, toplum hayatının belli dönemlerinde görebiliriz. Ancak karizmatik liderle ilgili bu yaklaşım 5-10 yıllık dönemler halinde çıkıp parlayan ve bulunduğu konumu terk edince ve/veya kaybedince unutulmuş şahıslar (örneğin siyasi parti liderleri gibi) için geçerli değildir. Zaten bu konumdaki insanlar sadece hitap ettikleri dar çevrenin yücelttiği, muhataplarının menfaat veya zarar beklentisi nedeniyle tabi olduğu insanlar oldukları için, karizmaları arzedilen hususlarla sınırlıdır. Lider değil, yönetici veya başka bir ifadeyle amirdirler. Oysa toplum liderliği konumundaki karizmatik lider kişiliklerin özelliğini sınırlı dar bir çerçeveye oturtmak mümkün değildir.

Atatürk'ün Lider Kişiliği

Milletlerin tarihinde dönüm noktaları ve bu dönem noktalarında belirleyici rol oynayan insanlar vardır. Bu insanlar o toplumun tarih akışına damgalarını vururlar. Genellikle olağan dışı şartların insanlarıdır. Olağan şartlarda yetişmeyecek, olağanüstü şartların bilgisini, birikimini, sanatını, sevgisini, becerisini ve cesaretini taşıyan insanlardır. Biz onlara lider deriz. Grup lideri, rutin yönetici veya yönlendirici değildirler. Sıradan veya sıra dışı insanların sahip olmadıkları özelliklerle donatılmış, bu birikimlerinin farkında olan insanlardır. Büyük işlerin altında onların imzalarını görürüz. Farklı bir önsözleri, devrini aşan ufukları, bunlara uygun hareket etmeyi mümkün kılan cesaretleri ve tavizsiz tavırları ile ısrarları vardır. Gösterişten uzak, gerçeklerle beraber olan, gerçeklerden korkmayan fakat lüzumsuz abartılardan da rahatsız olan şahsiyetlerdir. İlkeler koymuşlardır. Kendilerine ve kendisinden sonra onu değerlendirecek insanlara Güneşe, el fenerinin süs yapılmasından, elmasın Oltu taşıyla süslenmesinden hoşlanmazlar. Bu nedenle Atatürk'ün tanınmasında ve bu maksatla yapılacak analiz ve sentezlerde şu sözün hatırlanmalıdır. "Tarih yazmak tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmadığı müddetçe değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak

bir mahiyet kazanır." Tarih yapmak ifadesi birileri için yanlış bir kullanım olarak değerlendirilebilir. Ancak tarih; kendiliğinden oluşan, tesadüfi gelişmeler ya da rutin olaylar zinciri değildir. Olağan seyir içinde belli sebeplere dayanan ve belli sonuçları olan gelişmelerdir. İşte bu sebep ve sonuca tesir eden, sebebi ve sonucu oluşturan kişi ve olaylar tarihin malzemesidir. Bu nedenle tarihi yazanlar tarihi yapan şahsiyetlerin özelliklerine sadık kalmak zorundadırlar. Eğer bu zorunluluk yerine getirilmez ise verilmek istenen doğrular, bu doğruları süsleyen ancak esasa tesir etmeyen, bazı zamanlarda da esasa zarar veren gelişmelere sebep olabilirler. Bu nedenle "değişmeyen hakikatlerin" bizden sonraki nesilleri şaşırtmaması için dile getirilen ya da kaleme alınan herşeyin özüne sadık olma zorunluluğu, yazanın veya söyleyenin objeküflüğü esastır.

Pozitivist düşüncenin önderlerinden Auguste Comte "tüm düşünürler fiziksel ve sosyal dünyada yararlılık sınaması ile geçerli olmuşlardır" demektedir. Bir milletin kaderiyle özdeşleştirilen insanların yani o milletin liderlerinin, milletin tarihinden "yararlılık" boyutuyla denenmiş ve kabul görmüş olması gerekmektedir. Atatürk için de durum aynen geçerlidir. Atatürk'ün Mustafa Kemal olarak anıldığı dönemde; Türk milletinin kaderi üzerinde oynadığı rol, Türk milletinin yok olma aşamasından dönüşü ve yok edilmiş kültürünün, maddî ve manevî değerlerinin, özgüveninin şahlanması bilinen gerçeklerdir. Dolayısıyla, denen ve milletin gönlünde ibra olunmuş bir yücelişin simgesidir. Bu nedenle Mustafa Kemal dönemi dışındaki dönemde, Atatürk olarak Türk milletinin liderliği aşamasını makalemize konu edindik. Aslında Falih Rıfkı Atay'ın "inkılâp nizamının Atatürk'ü zaferin Mustafa Kemal'ini gölgede bıraktı. Kendini yine kendi geçti"¹ ifadesi ile anlatılmak istenen dönemin anlaşılması ve özümmlenerek yaşanır hale getirilmesi gerekmektedir. Dönemin hiçbir liderinde görülmeyen siyasî liderlik özelliklerinin incelenmesi, irdelenmesi yeni nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

20 nci yüzyılın ilk yıllarında doğanlar ölüm ile dirilişi birlikte yaşamış insanlardır. Onlar bir milletin ve devletin nasıl mahvedildiğini, devletin aslı unsuru Türk milletinin hangi şartlar altında kimlik ve kişiliksiz bırakıldığını, 16 milyon km²'lik bir alanın nasıl kaybedildiğini, çoğunluğu bir hiç uğruna olan savaşlarla yüzbinlerce vatan evladının nasıl kıydırıldığını yaşamışlardır. Onlar bir milletin bekası için mutlak olan devletlerinin hangi maceralara sü-

¹ Falih Rıfkı Atay, *M. Kemal'in Mütareke Defteri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1981, s. 27.

rüklendiğini ve buna bağlı olarak milletin mahvedilişini tattılar. Aynı insanlar Mustafa Kemal'in liderliğinde kurtuluşlarını yaşadılar. Bugünkü nesillere atalarının yaşadıklarını yaşatmak mümkün olmadığı için yaşananları öğretmek ve ders almalarını sağlamak zorundayız.

Atatürk'ün liderlik özellikleri bir siyasî liderde bulunması gereken özellikler itibariyle aşağıda açıklanmıştır.

a- Liderliğini Yaptığı Toplum/Milleti Tanıma

Liderler, liderliğini yaptığı toplumun içinden gelmiş ve o toplumu analiz etmiş özümlemiş şahsiyetlerdir. Atatürk çocukluk ve gençlik günlerini Osmanlı'nın en sıkıntılı döneminde, üstüste hata yapan yöneticiler zamanında geçirmiştir. Halkın içinde, cephede, her zaman ve zeminde halkın tepkilerini incelemiş, halkın inanacağı onu doğru hedefe yöneltecek lider sıkıntısı çekişini, inandığı insanların peşinde nasıl sürüklediğinin acı tecrübelerini yaşamıştır. Biyografisi incelendiğinde bir lider için temel özelliklerden biri olan "iyi bir toplum gözlemcisi" ve "iyi bir sosyal ilişkiler uzmanı" olduğu görülecektir. Atatürk bu özellikleri ve yaşadıklarından edindiği tecrübeleri nedeniyle halkını çok iyi analiz edebilmiştir. Nitekim "Samsuna çıktığım gün elimde maddî hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevî bir kuvvet vardı. İşte bu kuvvete, bu büyük Türk milletine güvenerek işe başladım"² demektedir.

Atatürk aynı zamanda "Ya İstiklal Ya Ölüm" emri verilecek milletin Türk milleti olduğunu bilmekte ve onu "Türkün haysiyeti, gururu ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa, mahvolsun daha iyidir"³ diye tanımlayabilmektedir.

b- Organizasyon Kurma ve Geliştirme Yeteneği

Atatürk lider özellikleri nedeniyle hayatının her döneminde ön planda rol oynamış bir şahsiyettir. Onu kimliksiz, kişiliksiz ve silik tavırlarla görmek mümkün değildir. Hayatının her aşamasında içinde bulunduğu çevrede farkedilen ve çevresini etkileyen, yönlendiren bir kişiliğe sahiptir. Nitekim liderler; hedefledikleri sonuçları elde etmek için, organizasyonlar gerçekleştiri-

² Cevdet Tanyeli, *Büyük Devlet Adamı Atatürk'ün Fiziksel ve Yönetmel Dehası*, Harp Akademileri Yayını, İstanbul 1990, s. 3.

³ *Nutuk*, cilt I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963, s. 17.

ren ve bu organizasyonların başarı koşullarını yaratan, organizasyon içindeki insanları doğrudan veya dolaylı etkileyen insanlardır. Bunun en güzel örneği Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Halk Fırkası haline dönüştürülmesi aşamasında görülür. Silahlı mücadelenin siyasî cephesi olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Kurtuluş Savaşının sonuçlanması ile kuruluş maksadı gerçekleşmiş oluyordu. Bu organizasyona yeni bir fonksiyon kazandırılması gerekiyordu. Barış şartlarının işlevlerini üstlenmesi ve yeni mantığa uygun yapılanması, halkın desteğini alması gerekiyordu. Ayrıca dayanağının bulunması lazımdı. O güne kadar benzer organizasyonlar hükümet eden hanedana dayalı ve ondan güç alıyordu, hanedan artık yoktu, millet nazarında da yok olmuştu. O zaman yeni organizasyon halka dayanmak ve adını da ondan almalı idi ki halk yönetime katıldığıнын farkında olsun, eski yönetimle yeni yönetimin farklılığını ayırtedebilsin. Bu düşünce bir organizasyona yeni bir çehre kazandırma, yeni bir hedef verme yanında onun kalıcılığını temin etmeye yönelik sağlam bir siyasal mantığın ve günümüz demokrasisinin temelini teşkil etmiştir.

Atatürk organizasyonlar yanında fertlerle de ilgilenmiş, ülkenin yararlanabileceği hiçbir insanı dışlamamıştır. Halk Fırkasının adayları dışında "bağımsız" aday olarak meclise giren (örneğin Emin Sazak gibi) şahıslara diğer milletvekillerinden gelen tepkilere karşı "mademki bu arkadaşlarımız halkın teveccühünü kazanmışlardır, biz de onları kazanmak ve kabiliyetlerini milletin hizmetine sunmak zorundayız" diye büyük hoşgörü ile yaklaşmış ve bu insanlarla yakın diyaloglar kurarak onlardan azamî ölçülerde yararlanmışır.

c- Önceden Planlama ve Ana İlkelerde Tavizsizlik

Atatürk hedeflerini çok iyi belirlemiş bir liderdir. Hedeflerine yönelik ilkeleri, zamanlaması ve hedeflerine ulaşacağı kadrosu bellidir. Daha mücadelenin başında ileriye yönelik fikir ve hedeflerini yakın arkadaşlarına açıkça beyan etmiştir. Atatürk, Erzurum Kongresinin yeni bittiği ve Sivas Kongresinin hazırlıklarının yapıldığı günlerde, 8 Ağustos 1919 sabaha karşı Mazhar Müfit Kansu'yu yanına çağırır ve şunları söyler.

- Zaferden sonra hükümet şekli cumhuriyet olacaktır.
- Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince gerekli işlem yapılacaktır.
- Hilafet kaldırılacaktır.
- Şeriye vekaleti lağvedilecektir.

- Medrese ve tekkeler kaldırılacaktır.

- Tesettür kaldırılacak, fes kalkacak, uygar ulusların giydiği şapka giyilecektir.

Yukarıda yer alan hususlar bir öngörü değildir. Planlanmış ve yeni oluşuma yön verecek ana ilkelerdir. Ülkenin yönetim şeklinden, dayandırılacağı ilkelere, hukukî yapısından eğitim düzenine ve kıyafetine kadar önceden belirlenmiş hedefler zinciridir. Nitekim Lozan'la birlikte zaferin kazanıldığı ve barışın sonucu adım adım inkılâpların gelmesi gerektiği dönemde yapılacak inkılâplar önceden bellidir. Ayrıca bu konuda görev üstlenecek kadrolar fikren hazır hale getirilmiştir.

Bu konudaki diğer bir örnek Büyük Millet Meclisinin teşkiliyle ilgilidir. Osmanlı Parlamentosu Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan'dan meydana geliyordu. Yeni Meclisin teşekkülü konusunda Atatürk'ün yakın silah arkadaşlarından bir kısmı Osmanlı Parlamentosunun Ankara'ya taşınmasından yanaydı. Oysa Osmanlı Parlamentosu; yapısı, teşkilinde belirleyici olan gücün durumu gibi özellikleri itibariyle yeni oluşumun mantığına tamamen zıt olduğu gibi Osmanlı Mebus ve Ayan'ını tayin eden gücün, bu defa dolaylı olarak Ankara'ya müdahalesine ve kazanılmış zaferin tersyüz edilmesine sebep olacaktı. Atatürk bu düzenlemeyi şiddetle reddetmiş, mükemmel bir taktik örneği vererek Osmanlı Parlamentosundan Anadolu'ya geçecekleri kabul ederek hem onların gücünden yararlandığı gibi iki başlı bir görünüm arzeden ülke yönetiminde artık söz sahibi olmaması gerekenlerin gücünü de parçalamıştır. Sonuçta İstanbul'u terkedenlerle, Anadolu'dan seçilenlerin oluşturduğu millî bir meclis teşekkül ettirilmiştir.

Geçen günlerde oluşan şartlar çok iyi değerlendirilmek suretiyle, Lozan görüşmelerine İstanbul Padişah Hükümetinin çağırılması üzerine 1 Kasım 1922'de Saltanat kaldırılmış, halife olacak şahsın "bilimsel ve ahlaki açıdan" niteliklerini belirleme yetkisinin TBMM'nce kararlaştırılması kabul edilmiş ve yeni halife olarak 20 Kasım 1922'de Abdülmecit seçilmiştir. "Halife Meclisin, Meclis de Halifenin" mantığının yayılmaya başlaması ve bu yaklaşımın genç Cumhuriyetin ilkelerine vereceği zarar oluşmadan 3 Mart 1924 tarihinde de halifelik kaldırılmış ve 1921 Anayasasında yapılan detaylı değişikliklerle 1924 Anayasasında Cumhuriyet temelleri sağlam bir zemine oturularak, halk hakimiyeti kesin olarak tesis edilmiştir.

Bir sistemi en etkili kurumlarıyla birlikte değiştirmek, bu değişikliği o kurumlardan yetişmiş, hattâ "ekmeğini yedim, ihanet edemem" zihniyetin-

deki eski silah arkadaşlarına rağmen gerçekleştirmek herhangi bir liderin yapamayacağı olaylardır.

d- Gerçekçilik

Atatürk hayatının her döneminde hayellerden uzak ve gerçeklerle yaşamış bir liderdir. Onun yaşamında risk ve riski alacak cesaret vardır. Ancak riski macera uğruna omuzlama ve bu maceraya milleti sürükleme zaafı olmamıştır. Döneminin ismi hatırlanan şahıslarına baktığımızda bunu açıkça görebiliriz. Örneğin Enver Paşa, Enver Paşa'nın tüm Müslümanları ve Türkleri biraraya getireceğim diye formüle ettiği ütopyası hem kendi hem de ona inananları sonu hüsrarla biten bir maceraya sürüklemiştir. Oysaki Atatürk'ün 1933 yılı Cumhuriyetin onuncu yılı akşamında belirttiği, Sovyet idaresinin bir gün yıkılacağı, bu baskı yönetiminin altındaki soydaşlarımızın hürriyetlerine kavuşacakları ve bu duruma hazırlıklı olmamız gerektiğine dair ikazları bugün gerçek olmuştur. Ayrıca bu sözlere çeşitli nedenlerle kulak tıkayan bizler gerçekten hazırlıksız yakalanmışızdır. Atatürk tüm Müslüman ve Türkleri kurtarma gibi bir maceraya atılmamış ama Azerbaycan'dan Afganistan'a, oradan Doğu Türkistan'a kadar uzanan geniş coğrafyadan yüzlerce genci Türkiye'ye getirmiş, veterinerlikten askerliğe kadar çok geniş bir meslekî yelpazede yetişmelerini, bir kısmının Türkiye'de, bir bölümünün kendi ülkelerinde önemli şahsiyetler olmalarını sağlamıştır. Hatay konusunun biran önce halledilmesini isteyen ve askerî müdahale önerenlere "yarın bir tümen asker yollasam Hatay'ı alabilirim. Renanî için harekete geçmeyen Fransızlar bir Suriye Sancağı için bizimle harbe girmezler. Bunu da bilirim fakat ya bu sefer şeref ve namus meselesi yaparlarsa? Milletler belli o lur mu? Ben bir sancak için Türkiye'yi harp tehlikesine sokmam"⁴ demiş, zamanı geldiğinde içinde büyük bir ızdırıp duyduğu Hatay sorununu halletmiştir. "Ne mutlu Türküm diyene" diyen ve "Türklüğünden kibir denecek kadar gurur duyan"⁵ büyük lider, Turancılık gibi ütopyanın peşinde olmamış, onun için Türkiye ve Türkiye Türklüğü her şeyin önünde olmuştur.

e- Eyleme Yönelik Olma

Atatürk hiçbir zaman görüşlerini katı ve değişmez bir doktrin halinde dondurmamıştır. Aklın, bilimin ve toplumun ihtiyaçları ile zamanın şartla-

⁴ Falih Rıfkı Atay, *a.g.e.*, s. 99.

⁵ *A.g.e.*, s. 101.

rını birleştirmiş, düşüncelerini cesaretle uygulamıştır. Onun kişilik yapısında eylemsizlik hiçbir dönemde görülmemiştir. Eylemleriyle Türk milletine yön verdiği gibi diğer milletlere de örnek olmak istemiştir. Sağlığında Mekke'de düzenlenen bir İslam Kongresine Türkiye de davetlidir. Mekke'ye şapka ile girilemeyeceği düşünülmektedir. Ama başlık ve kıyafet değiştirmekle din değiştireceğini zanneden bir toplumun ne gerilikten ne de kölelikten sıyrılabileceğini bilen Atatürk, İslam Kongresine katılan milletlere örnek olması için milletvekillerinden Edip Servet Tör'ü çağırır ve "Mekke'ye gidip beni temsil edeceksin. Türksün ve Müslümansın. Türklük Müslümanlığın öncüsü ve kılavuzudur. Müslüman milletleri medenileşmekten alıkoyan batıl itikatları yıkmak için Mekke'ye şapka ile gideceksin. Kara taassup seni parçalamaya bile kalksa, başını vereceksin, fakat eğilmeyeceksin" der. Edip Servet Tör Mekke'ye şapka ile gider ve Müslüman delegelerin en itibarlısı o olur.

Bir liderde bulunması gereken özelliklerden eylemlilik ve eylem cesaretine güzel bir örnek teşkil eden bu olay Atatürk'ün ufkunu göstermesi açısından da önemlidir. Çünkü bugün dahi, Edip Servet Tör'ün kıyafetine ulaşamayanların içinde yaşadıkları karanlık hepimizce malumdur.

Atatürk'ün "uygar olmayan uluslar uygar olanların ayakları altında kalmaya mahkumdurlar" sözü bugün yaşanan sayısız olayla ispatlanmıştır.

f- Halka Dayanma, Demokratik Ruh

Atatürk'ün kızıdığı zaman kullandığı cümlelerden birisi "halka gider, yeniden başlarım" olmuştur. Atatürk Milli Mücadele öncesi ve sonrasında sürekli olarak halka dayalı, onun desteğini alarak hareket etmiştir. Halka liderlik yapmış ama halktan kopmamıştır. General Patton'un "belki silahlarla savaşılır ama insanlarla kazanılır" sözünde olduğu gibi askerî savaşı, sosyal, kültürel, diplomatik savaşları hep halka dayanarak kazanmıştır. Dağda çobanın, tarlada köylünün, okulda öğrencinin, fabrikada işçinin yanında olmayı, yüz yüze görüşmeyi, fikir oluşturmaya yönelik yemekli toplantılarına her kesimden insanı misafir etmeyi ve onların özgürce fikir beyan edecekleri zemini oluşturmayı bir görev bilmıştır.

g- İstisnâî Kişilik

Atatürk karizmatik bir lider olduğu kadar, akılcı ve hukukî otorite ile geleneksel otoriteyi birleştirebilen, genel ve meslekî bilgi ile evrensel ve millî kültürü milletine yansıtabilen, düşünce ve çalışma disiplinine sahip bir kişiliktir.

h- Meşruiyet

Atatürk tepeden inme, zorlama ve dayatmacı davranışlardan ısrarla kaçınmıştır. O, mevcudiyeti ile kabul görmek ve seçilmek istemiştir. Nitekim Erzurum ve Sivas Kongrelerindeki tavrı, Heyeti Temsiliye ve TBMM Başkanlıkları dahil demokratik tüm görevlerle seçilerek geldiğini görürüz. Seçilmekle hem üzerinde itüfak edilen insan, hem de seçenlerin kararına katılmak zorunluluğunu hissettiği bir lider olmak istemiştir. Bunu başarmış, kendisini seçenleri sürekli olarak ikna etme, ikna ederek fikre ve eyleme ortak olmalarını sağlama yolunu seçmiştir.

Kendisi için arzuladığı bu durumu ülke yönetimine de yansıtmış; iktidarın aileden aileye, aynı aile içinde bir fertten diğer ferde, Fransız İhtilalinde olduğu gibi bir sınıfa veya Rus İhtilalinde olduğu gibi oligarşik kadrolara vermemiştir. Ayrıca böyle bir gelişmeye yol açacak imkanları da gerisinde bırakmamıştır.

ı- Temel İhtiyaçları Belirleme ve Çözümleme Gücü

Atatürk, 625 yıllık Osmanlı yönetiminin bıraktığı enkazı ortadan kaldıracak yeni bir ruh oluşturacak tedbirleri öncelikle uygulamaya koymuştur. Bu konuda atılan ilk adım daha Kurtuluş Mücadelesi döneminde, 16-21 Temmuz 1921'de gerçekleştirdiği Maarif Kongresidir. Yeni devletin ancak yeni bir ruhla donatılmış kadrolarca omuzlanabileceğinin bilincinde toplumun yenilenmesi girişimleri sürdürülmüş; yazının yenileştirilmesi, dilin Arapça ve Farsçanın etkisinden kurtarılması, ekonomi kurultayı ile müteşebbis ruhun uyandırılması, millî sanayiye öncülük edecek lokomotif müesseselerin (Sümer Bank-Eti Bank gibi) kurulması, yurtdışına başta sanat olmak üzere çeşitli alanlarda yetiştirilmek üzere öğrenci gönderilmesi vd. uygulamalar ile bunlara yönelik teşkilatlanmalar gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında özellikle bir millet yaratmada en etkili güce sahip olan dil ve tarih konuları ile din konusundaki girişimlerin Atatürk'ten sonraki yöneticiler tarafından aynı hassasiyette sürdürülmemesi yıllar önce çözmemiz gereken pek çok problemin bugün yaşamasına ya da oluşmasına sebep olmuştur.

i- Ana Amacı Belirleme ve Öncelik Tespiti ile Karar ve Emir Verme Gücü

Bir liderde bulunması gereken başlangıç özelliklerinden biri ana amacı belirleme gücüdür. Ulaşacağı ana hedefi belli olmayan bir insanın lider olması düşünülemez Atatürk için ulaşılması gereken hedef; bilimde, teknikte,

hayat standardında, ekonomide, askerî alanda kısaca hayatın her boyutunda muasır medeniyet seviyesine ulaşmaktır. Bu hedefe yönelik olarak tarımdan makine sanayine, eğitimden sağlık sektörüne, bayındırlıktan devlet opera ve balesine kadar çağdaş medenî hayatı ülkemize taşıyacak her alanda onun imzasını görürüz. Üzülecek nokta ondan sonraki neslin ve bizlerin kısır döngüler halinde ya da ideoloji ya da kişilerle ilgili tartışmalarla zaman kaybetmiş ve kaybediyor olmamızdır.

Sonuç olarak şu söyleyebiliriz, Atatürk; sadece Türk milletine liderlik yapmış, yön vermiş bir lider değildir. O dünya milletler ailesi içinde esir milletlere de yön vermiş umut kaynağı olmuş bir liderdir. Atatürk aynı dönemde yaşadığı Lenin gibi milletlerin kaderini komünizm zulmüne hapsetmemiş, Mussolini veya Hitler ya da Stalin gibi milyonlarca insanın katline sebep olmamış, Enver Paşa örneğinde olduğu gibi sonu hüsrarla bitecek maceralara devletini ve milletini sürüklememiştir. Eğer ondan sonrakilere kısır şahsi ve parti veya menfaat çekişmesi kavgasına girmemiş olsalardı, onun kazandığı zaferi yine onun başlattığı siyasî, sosyal, kültürel, bilimsel, teknolojik ve ekonomik taçlarla süsleyebilirdi, bugün yaşadığımız ekonomik, sosyal ve diplomatik sorunları yaşamazdık. Şimdi birilerinin kiblesi biz olurduk, biz değil başkaları bize gıpta ile bakardı.

